

Легенда про кобзу

Антоніна Гармаш-Литвин

Колись давно-давно на Україні, у глухому селі жила собі дівчина. Не красою славилася, не рукоділлям, чи ще якимось умінням, цінним для дівчат. А вміла почути, про що шепочуть трави, про що шелестять дерева, яка туга у зозулиному "ку-ку", чому стогне земля, який біль ховають в собі прадавні могили. А потім все те перекладала в пісні. І линули вони по Україні, і співали їх усі – кожному вони промовляли до серця. Знали про те диво і за межами України. Прочув і султан турецький про те і вирішив викрасти дівчину – хай про мене співає, хай мою країну славлять її пісні.

Темної ночі невеликий загін яничар прокрався в село, схопили дівчину і повезли в чужий край.

Привели до султана, він наказав заспівати. Та дівчина скрушно похитала головою і промовила: "Навіть в золотій клітці пташка не співає, до душі чужа земля не промовляє..." Тоді розгніваний володар наказав кинути дівчину до в'язниці і тримати там доти, доки вона не згодиться співати. А до султана, прочувши про дивну невольницю, поз'їжджалися гості. Той наказав привести дівчину – лютував, кричав, змушував співати, але з вуст дівочих не злинув жоден звук.

Тоді в люті він прошипів по-зміїному:

– Я накажу катові замучити тебе!

Хвильку повагавшись, дівчина згодилась. Хотіли переодягти її в пишне вбрання, та вона відмовилась, що тоді зовсім не буде співати. Так у рідній вишиваночці, перев'язала голову стрічкою, обсмикала спідничку і пішла до зали. Слуга, що вів її, нашіптував: "Хто тебе, красуне, чув там, на Україні? А тут весь світ про тебе знатиме, слава ляже тобі до ніг!". Та дівчина презирливо зміряла улесника очима і нічого не сказала.

Коли залунала пісня – всі закам'яніли: пісня проклинала неволю, кликала на поміч рідну землю, кляла поневолювачів і їх володаря, виливала тугу за рідним краєм, єдиним у світі, любим і прекрасним... Та ледь розтали останні звуки пісні, побілілий від люті володар наказав замурувати дівчину навіки у в'язниці. І хоч зворушені гості благали володаря відпустити співачку на волю, та він залишився глухим.

Кожен, хто слухав ту пісню, поніс у душі образ нескореної співачки і гірку муку її долі.

А пісня вільним птахом полинула в рідний край. Почули її краєни, зажурилися, що дівчина у неволі. Почув про те і її суджений, зібрався йти визволити, а його побратими, вирішили йти з ним: "Це не тільки твоя дівчина в неволі – це наша українська пісня поневолена..." Довга і тяжка дорога була. Один за одним гинули побратими. До в'язниці, де була мила, дійшов тільки сам один. І тут його схопила сторожа. Розпука охопила хлопця, відчай стис серце, і сам собою виплеснувся спів. Тужна і благальна була пісня, і сторожа, мов заворожена, відчинила в'язницю і випустила дівчину.

Мов пара переляканих голуб'ят, кинулися козак з дівчиною геть від страшного

місця.

А вартові довго стояли, мов отетеріли. А коли отямилась, то перелякалась вчиненого. Доповіли султану, він затупотів ногами, вимагаючи негайно догнати втікачів.

А закохані чимдуж поспішали подалі від чужої землі. Та ось почули, за ними женуться, захвилювалися. Тоді й мовила дівчина до свого судженого: "Прощавай, коханий. Мене зараз не стане... Та ти завжди будеш чути мій голос, співатимеш мої пісні. Кріпись, козаче, тяжка мука випаде зараз на твою долю..."

Пригорнулася до свого милого... Так і захопили їх переслідувачі. Та лиш доторкнулися до дівчини, як вона зникла, а на землю, жалібно зойкнувши струнами, упала ще ніким небачена річ. Отетеріли чужинецькі вояки. А тоді в нападі люті кинулися до козака, люто скатували його і наостанок викололи очі. Так і лишили непритомного серед безлюдного чужого степу.

Зраний, змучений, осліплений козак довго лежав нерухомо. Ніби з небуття до його свідомості долинув дивний передзвін струн. Навпомацки поліз на звук, знайшов, пригорнув до грудей, доторкнув струн. І заговорили вони до козака, озвалися голосом коханої, ніжно бриніли, жаліючи його, тужачи за коханням. Кликали вставати, іти в рідну землю. Пригорнув хлопець Кобзу (бо так звали дівчину – те слово у давнину означало: скарбниця), обливаючи її кривавими слізьми, ніжно пестячи чутливі струни. Поволеньки встав, і долаючи нелюдські муки, попростував до рідного краю.

Відтоді і почали називатися українські співці кобзарями. Співають вони про рідну землю, про її болі-смутки, радощі, долю-недолю. І чують голос її, матінки-землі рідної, про все це струни – дзвоном, а кобзарі – словом, співом.